

КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

УДК 376.1:376.3:372.4

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15348623>

Індивідуалізація навчання дітей з мовленнєвими порушеннями в інклюзивному середовищі

Сіденко Юлія Олександрівна

доктор філософії, старший викладач кафедри дошкільної і спеціальної освіти
Криворізького державного педагогічного університету, м. Кривий Ріг, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-2749-5915>

Косенко Юрій Миколайович

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка,
м. Суми, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-2723-2031>

Прийнято: 19.04.2025 | Опубліковано: 29.04.2025

***Анотація.** У статті розкрито сутність та особливості індивідуалізації навчання дітей з мовленнєвими порушеннями в інклюзивному освітньому середовищі. **Мета:** обґрунтування необхідності індивідуалізації навчання дітей з мовленнєвими порушеннями в умовах інклюзивного освітнього середовища, а також визначення ефективних підходів, методів та умов реалізації індивідуального підходу до таких учнів. **Методи.** У дослідженні використано теоретичні методи: аналіз наукової психолого-педагогічної літератури, узагальнення сучасного досвіду інклюзивного навчання, моделювання індивідуального освітнього маршруту, а також елементи практичного*

методичного конструювання (SMART-планування мовленнєвих цілей).

Результати. На основі теоретичного аналізу наукових джерел і сучасної практики встановлено, що діти з мовленнєвими порушеннями потребують чіткого структурування навчального матеріалу, адаптації змісту освіти, диференціації завдань, використання візуальної, жестової та альтернативної підтримки, а також системного мовленнєвого супроводу. Запропоновано модель індивідуального мовленнєвого освітнього маршруту, яка включає ключові компоненти: визначення освітніх потреб, адаптацію змісту, методів і форм навчання, співпрацю з родиною, взаємодію з фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу та оцінювання динаміки розвитку учня. Також розроблено таблицю прикладів SMART-цілей, що конкретизують мовленнєві завдання, сприяють підвищенню результативності індивідуальної корекційної роботи, формуванню реалістичних та досяжних результатів навчання.

Висновки. Індивідуалізація навчального процесу є необхідною умовою успішного включення дитини з мовленнєвими порушеннями до інклюзивного середовища та реалізації її права на якісну освіту. Представлена модель може бути використана педагогами, логопедами, асистентами вчителя та фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів у процесі складання індивідуальної програми розвитку, розроблення корекційно-розвиткових завдань та організації повноцінної освітньої взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: індивідуалізація навчання, мовленнєві порушення, інклюзивна освіта, індивідуальний освітній маршрут, SMART-цілі, особливі освітні потреби, мовленнєвий розвиток, інклюзивне середовище.

Individualization of Learning for Children with Speech Disorders in an Inclusive Environment

Yuliia Sidenko

PhD in Philosophy, Senior Lecturer at the Department of Preschool and Special Education, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0003-2749-5915>

Yurii Kosenko

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Special and Inclusive Education, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Sumy, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-2723-2031>

Abstract. *The article reveals the essence and specific features of individualized instruction for children with speech disorders in an inclusive educational environment.*
Purpose: *The purpose of the study is to justify the necessity of individualized instruction for children with speech impairments within inclusive settings and to identify effective approaches, methods, and pedagogical conditions for implementing an individual approach to such learners.*
Methods: *The study employs theoretical methods such as analysis of psychological and pedagogical literature, synthesis of modern inclusive education practices, modeling of an individual educational route, as well as elements of practical methodological design (SMART-goal planning for speech development tasks).*
Results: *Based on the theoretical analysis of scholarly sources and current practices, it has been established that children with speech disorders require clearly structured educational material, content adaptation, task differentiation, the use of visual, gestural, and alternative support, and consistent speech-language support. A model of an Individual Speech-Educational Route is proposed, incorporating key components: identification of educational needs,*

adaptation of content, methods, and instructional formats, collaboration with the family, interaction with multidisciplinary support teams, and monitoring the learner's development. A table of SMART-goal examples for speech development has also been developed to facilitate the formulation of realistic, measurable, and achievable objectives and to enhance the effectiveness of individualized corrective instruction.

Conclusions: *Individualization of the educational process is a necessary condition for the successful inclusion of children with speech disorders and the realization of their right to quality education. The presented model can be used by general education teachers, speech-language pathologists, teaching assistants, and inclusive resource center specialists in developing Individualized Education Plans (IEPs), designing corrective and developmental activities, and organizing effective educational interactions with children with special educational needs in mainstream schools.*

Keywords: *individualized instruction, speech disorders, inclusive education, individual educational route, SMART goals, special educational needs, speech development, inclusive environment.*

Постановка проблеми. Сучасна система інклюзивної освіти в Україні передбачає залучення дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з мовленнєвими порушеннями, до загальноосвітнього простору, забезпечуючи рівний доступ до якісної освіти. Однією з ключових умов ефективного навчання дітей означеної нозології є індивідуалізація освітнього процесу – адаптація змісту, методів, форм навчання та оцінювання з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини, її пізнавальних можливостей, емоційно-вольової сфери та мовлення.

Проте на практиці індивідуалізація часто зводиться до формального складання індивідуальних програм розвитку без реального змістовного наповнення та належної реалізації. Освітнє середовище недостатньо адаптоване до потреб дітей з мовленнєвими порушеннями, а педагоги нерідко не мають

достатньої методичної підготовки для реалізації індивідуалізованого підходу. Виникає низка питань щодо ефективної організації логопедичного супроводу, використання диференційованих завдань, застосування сучасних технологій, співпраці з асистентом учителя та міждисциплінарною командою фахівців.

Таким чином, виникає необхідність у комплексному дослідженні теоретичних засад і практичних механізмів індивідуалізації навчання дітей з мовленнєвими порушеннями в інклюзивному освітньому середовищі з метою забезпечення їхнього повноцінного розвитку, ефективної комунікації, соціалізації та академічної успішності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема індивідуалізації навчання дітей з мовленнєвими порушеннями в інклюзивному середовищі привертає все більшу увагу науковців, освітян і практиків у контексті реформування спеціальної освіти, орієнтованої на права людини та принципи доступності. В умовах інклюзивного навчання ключовим завданням є забезпечення кожній дитині можливості максимально реалізувати свій потенціал незалежно від наявних порушень розвитку, зокрема мовленнєвих.

Вчені, які займалися дослідженнями в цій галузі, розглядали різні аспекти створення інклюзивного освітнього середовища. Зокрема, М. Андреева зазначала, що інклюзивне середовище є важливим елементом для забезпечення рівних можливостей у навчанні та розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Це поняття стало базовим для розробки індивідуалізованих підходів до навчання дітей з мовленнєвими порушеннями [1].

О. Воротинцева акцентувала увагу на важливості інклюзивно-ресурсних центрів, які відіграють ключову роль у забезпеченні інклюзивного середовища для дітей з особливими освітніми потребами. Її дослідження підкреслюють необхідність наявності професійно підготовлених кадрів, що можуть працювати з дітьми з мовленнєвими порушеннями, зокрема у процесі їх адаптації до інклюзивного середовища [2].

У наукових працях М. Давидюк досліджувала практичні аспекти підготовки педагогів до роботи в інклюзивних класах, зокрема наголошувала на значенні індивідуального підходу у процесі навчання дітей з мовленнєвими порушеннями [3]. Н. Дятленко зосереджувала увагу на важливість стратегічних напрямів для створення інклюзивного освітнього простору, що має включати адаптацію методик і матеріалів для дітей з різними порушеннями, зокрема з мовленнєвими [4].

У свою чергу, вчена О. Ковшар звертала увагу на необхідність створення інклюзивного освітнього середовища в дошкільних закладах, яке має забезпечити розвиток мовленнєвих навичок у дітей з особливими освітніми потребами [5].

Дослідження О. Колісник присвячено розвитку інклюзивної компетентності педагогів. Вчена акцентувала увагу на важливості підготовки викладачів, здатних ефективно працювати в інклюзивному середовищі, застосовуючи індивідуалізовані підходи для кожної дитини [6]. Т. Махукова, І. Макаренко, І. Григор'єва у своєму дослідженні звертали увагу на важливість оцінювання знань дітей з тяжкими порушеннями мовлення в інклюзивному середовищі, виокремили методики, які сприяють індивідуалізації навчального процесу [8].

Видатні вчені А. Колупаєва, О. Таранченко розробили посібник для педагогів, де надаються покрокові інструкції для організації інклюзивного навчання, зокрема, для дітей з мовленнєвими порушеннями [7].

А. Миколук підкреслювала важливість економічної складової для ефективного впровадження інклюзивної освіти [9]. Дослідниця-практик Т. Скрипник звертала увагу на специфічні методики та стратегії підтримки дітей з різними порушеннями розвитку в дошкільних закладах. Її дослідження дало змогу виокремити важливі аспекти індивідуалізації навчання в умовах інклюзії,

зокрема для дітей, що мають мовленнєві порушення, шляхом адаптації методичних матеріалів та диференційованого підходу до кожного учня [11].

Вчена К. Суятинова аналізувала важливість створення безбар'єрного простору для дітей з особливими освітніми потребами. Вона підкреслювала, що забезпечення доступу до освітніх послуг у рівних умовах для дітей з мовленнєвими порушеннями є необхідною умовою для інклюзивного навчання [12].

Питанням інклюзивної освіти як ознаки системи демократичних процесів в освіті займалася Л. Талдонова, яка відзначала, що інклюзивна освіта є невід'ємною частиною демократичного розвитку суспільства, що дозволяє дітям з особливими потребами, в тому числі з мовленнєвими порушеннями, інтегруватися в загальний навчальний процес [13].

Вчені О. Тельна, В. Маланчій, Н. Дацьо, С. Сидорів, О. Селепій, Н. Весніна, Н. Приймак розробили покрокові рекомендації для педагогів, студентів і батьків щодо організації інклюзивного навчання в дошкільних закладах [14]. Л. Шевченко, М. Сорочан досліджували підготовку педагогічних кадрів до роботи з дітьми в умовах інклюзії, акцентуючи увагу на важливості підготовки вихователів до роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями [15].

У наукових працях Bondar T., Dobosh O., Aleksandrovich M. Розглядалося питання професійної підготовки вихователів до роботи в інклюзивних умовах [16].

Всі ці дослідження підкреслюють необхідність інтеграції інклюзивних практик у навчання дітей з мовленнєвими порушеннями та створення середовища, яке підтримує індивідуальний підхід до кожної дитини, дозволяючи їй розвивати мовлення на рівні з іншими учнями.

На міжнародному рівні підходи до індивідуалізації навчання відображені в досвіді країн Європейського Союзу, Канади, США, де акцент зроблено на побудову індивідуальної освітньої траєкторії, створення інклюзивного

середовища, що враховує різноманітність порушень дітей з ООП. Документи ЮНЕСКО та Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю підкреслюють обов'язок держави створювати умови для рівного доступу до якісної освіти та підтримки кожної дитини у процесі навчання [9].

Отже, індивідуалізація навчання дітей з мовленнєвими порушеннями є багатограним процесом, що потребує інтеграції педагогічних, психологічних, логопедичних і соціальних підходів задля досягнення максимальної успішності й залученості кожної дитини з мовленнєвими порушеннями в інклюзивному освітньому середовищі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість досліджень, присвячених інклюзивному навчанню та мовленнєвим порушенням, низка важливих аспектів проблеми індивідуалізації навчального процесу дітей з порушеннями мовлення в інклюзивному середовищі залишається недостатньо опрацьованою. Зокрема, потребують подальшого вивчення механізми інтеграції індивідуального освітнього маршруту у загальну систему інклюзивного навчання; ефективні моделі взаємодії між учителем, логопедом, асистентом учня та родиною у процесі реалізації індивідуального підходу; адаптації цілей навчання з урахуванням мовленнєвих труднощів дитини в контексті нової української школи (НУШ); системне впровадження SMART-планування у логопедичну підтримку як інструменту цілеспрямованого розвитку мовлення дітей з мовленнєвими порушеннями.

Особливе значення має практичне моделювання індивідуального мовленнєвого маршруту та розробка прикладів SMART-цілей як інструментів, що забезпечують конкретизацію навчальних завдань, їхню досяжність, вимірюваність і адаптивність до потреб дитини з порушеннями мовлення. Потенційний внесок дослідження полягає в розробці прикладної моделі індивідуального мовленнєвого маршруту, доповненої SMART-орієнтованими цілями, що сприяє формуванню чіткої логіки навчальної підтримки, адаптації

освітнього процесу та цілеспрямованій роботі фахівців. Такий підхід може стати практичним ресурсом для педагогів, логопедів та команд інклюзивного супроводу при плануванні й реалізації освітнього процесу в інклюзивному середовищі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування необхідності індивідуалізації навчання дітей з мовленнєвими порушеннями в умовах інклюзивного освітнього середовища, а також визначення ефективних підходів, методів та умов реалізації індивідуального підходу до таких учнів.

Для досягнення мети визначено завдання:

- проаналізувати теоретичні основи індивідуалізації навчального процесу дітей з порушеннями мовлення;
- виявити особливості освітніх потреб дітей з мовленнєвими порушеннями в інклюзивних класах;
- охарактеризувати педагогічні умови, що сприяють успішній індивідуалізації навчання;
- визначити напрямки підтримки педагогів у впровадженні індивідуального підходу в інклюзивному середовищі.

Актуальність поставлених завдань зумовлена сучасними тенденціями розвитку інклюзивної освіти, яка передбачає рівний доступ до якісного навчання для всіх дітей, незалежно від наявності особливих освітніх потреб. Діти з мовленнєвими порушеннями потребують спеціально організованого освітнього середовища, адаптованих методів навчання та індивідуального підходу, що враховує їхні пізнавальні, мовленнєві та емоційно-вольові особливості.

Зростання кількості дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних класах вимагає від педагогів не лише знання специфіки таких порушень, але й готовності реалізовувати індивідуальні освітні траєкторії, що забезпечують ефективне засвоєння навчального матеріалу. Саме тому актуальним є пошук

оптимальних способів організації навчального процесу, які б дозволили враховувати мовленнєві труднощі дитини, сприяти її комунікативному розвитку та соціальній інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз теоретичних основ індивідуалізації навчання дітей з порушеннями мовлення дозволяє визначити ключові поняття, принципи та підходи, що лежать в основі сучасної інклюзивної освіти. Індивідуалізація, згідно з провідними науковими джерелами, є цілеспрямованим процесом організації навчання, який орієнтується на унікальні особливості кожної дитини, зокрема на її пізнавальні можливості, темп розвитку, потреби та інтереси.

У контексті дітей з мовленнєвими порушеннями індивідуалізація набуває особливого значення, оскільки мовлення – це не лише засіб комунікації, а й основа формування мислення, навчальної діяльності, соціальної взаємодії. Теоретичні основи цього процесу передбачають гнучкість у плануванні освітньої діяльності, варіативність методів і прийомів, урахування мовленнєвого рівня дитини та її індивідуального освітнього маршруту.

Сучасна педагогічна думка підкреслює важливість діяльнісного, особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів в організації індивідуалізованого навчання. В інклюзивному освітньому процесі це означає адаптацію навчальних завдань, організацію підтримки з боку спеціалістів (логопеда, психолога, асистента вчителя), створення умов для поступового розвитку мовлення та компенсації порушень через активне залучення дитини до комунікативної діяльності.

Крім того, теоретичні засади індивідуалізації тісно пов'язані з принципами гуманізації освіти, поваги до різноманітності та визнання унікальності кожної дитини. У наукових дослідженнях наголошується, що індивідуалізоване навчання забезпечує можливість розвитку сильних сторін дитини з

мовленнєвими порушеннями, створює ситуації успіху, що сприяє її соціалізації та позитивній самооцінці.

Виходячи з вищезазначеного можемо дійти висновку, що ефективна індивідуалізація навчального процесу є необхідною умовою якісної освіти для дітей з порушеннями мовлення в інклюзивному середовищі, і має ґрунтуватися на глибокому розумінні їхніх потреб, зони найближчого та актуального розвитку.

Освітні потреби дітей з мовленнєвими порушеннями в інклюзивних класах мають специфічний характер і вимагають від фахівців ретельного аналізу та урахування у процесі планування навчальної діяльності. Мовленнєві труднощі можуть проявлятися як у формі системних порушень (наприклад, алалія, афазія, ринологія), так і у вигляді менш виражених (дислалія, фонетико-фонематичні порушення або порушення темпу й ритму мовлення). Усі ці порушення по-різному впливають на навчальну діяльність дитини, її комунікативну активність, соціальні зв'язки та пізнавальний розвиток.

Ключовою освітньою потребою для дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку є доступність навчального матеріалу, адаптованого до їх мовленнєвих можливостей. Це стосується як лексичного та граматичного рівня підручників, так і методів викладання, які мають включати візуальну підтримку, повторення, чіткі інструкції, моделювання мовленнєвих зразків. Багато дітей потребують розширеного часу для опрацювання завдань, а також використання альтернативних засобів комунікації (PECS, Макатон) – невербальних, письмових або за допомогою жестів. Означені корекційні технології сприяють зниженню тривожності, можливості вираження власних потреб, демонстрації засвоєних знань з теми та забезпечують комунікацію в мікросоціальному середовищі.

Крім мовленнєвої корекції, діти з порушеннями мовлення часто мають супутні труднощі у сфері уваги, пам'яті, моторики, небажаної поведінки, що також впливає на їхню здатність до навчання. Відтак, освітні потреби дітей з

мовленнєвими порушеннями охоплюють підтримку з боку міждисциплінарної команди фахівців – логопеда, психолога, дефектолога, асистента вчителя, а також тісну співпрацю з батьками.

Не менш важливими є потреби у позитивному психоемоційному кліматі, прийнятті з боку однолітків і педагогів, створенні ситуацій успіху, що сприяє формуванню впевненості дитини з порушеннями мовлення у власних силах. Важливо також забезпечити умови для розвитку комунікативних навичок у природному мовленнєвому середовищі через групові завдання, ігри, діалоги та інтегровані форми роботи.

Успішна індивідуалізація навчання дітей з мовленнєвими порушеннями в інклюзивному середовищі можлива лише за наявності відповідних педагогічних умов, які забезпечують не лише адаптацію навчального процесу, але й повноцінний розвиток дитини, її активну участь у житті класного колективу та формуванні позитивної самооцінки. А саме:

1. *Створення гнучкого освітнього середовища, яке враховує індивідуальні потреби кожного учня.* Передбачає використання адаптованих програм, диференційованих завдань, індивідуальних планів розвитку (ІПР), а також застосування мультисенсорних методів навчання, що поєднують зорові, слухові, тактильні й моторні канали сприйняття.

2. *Професійна готовність педагогів до реалізації індивідуального підходу.* Учитель має володіти знаннями з основ спеціальної педагогіки, логопедії, інклюзивної освіти, а також бути здатним змінювати стратегії навчання відповідно до динаміки розвитку дитини з порушеннями мовлення.

3. *Ефективна міждисциплінарна взаємодія.* Злагоджена робота команди фахівців дає змогу цілісно оцінювати потреби дитини з порушеннями мовлення, планувати цілі навчання, проводити корекційно-розвиткову роботу та моніторинг результатів.

4. *Налагоджена співпраця з родиною дитини.* Саме батьки є важливими партнерами у формуванні індивідуального маршруту розвитку дитини з порушеннями мовлення. Системна комунікація з батьками, залучення їх до освітнього процесу, узгодження спільних цілей і підходів – підвищує ефективність індивідуалізованого навчання дітей з порушеннями мовлення.

5. *Створення позитивного психологічного клімату в класі,* що включає атмосферу прийняття, поваги до різноманітності, підтримки дитини у складних ситуаціях. Педагог має формувати в учнів навички емоційного інтелекту, толерантності, командної взаємодії.

Отже, ефективна індивідуалізація навчання дітей з мовленнєвими порушеннями можлива за умов гнучкої організації освітнього процесу, високої професійної компетентності педагогів, командної взаємодії, активної участі родини та позитивного шкільного мікроклімату.

Успішна реалізація індивідуалізованого підходу до дітей з мовленнєвими порушеннями значною мірою залежить від рівня професійної підтримки педагогів, які працюють в умовах інклюзивного навчання. У зв'язку з цим надзвичайно актуальним є визначення напрямків системної підтримки, що сприятиме підвищенню якості освіти та зменшенню професійного вигорання вчителів.

1. *Підвищення кваліфікації педагогів у галузі інклюзивної та спеціальної освіти.* Це передбачає організацію тематичних тренінгів, курсів, семінарів, майстер-класів з питань індивідуалізації навчання, логопедичної компетентності, адаптації навчальних програм, а також використання цифрових інструментів для підтримки дітей з особливими освітніми потребами.

2. *Методичний супровід педагогів з боку фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, логопедів, дефектологів, психологів тощо.* Постійний обмін досвідом, супервізія, спільне планування індивідуальних освітніх траєкторій сприяє

впевненості вчителя у правильності власних рішень та посилює відчуття командної підтримки.

3. *Психологічна підтримка педагогів*, що включає організацію груп емоційного розвантаження, арттерапевтичних практик, коучингових сесій, можливості обговорення складних кейсів без осуду. Створення культури підтримки й турботи в педагогічному колективі дозволяє зберегти мотивацію до праці та стійкість до стресів.

4. *Створення умов для педагогічного партнерства в інклюзивному середовищі*. Це включає активну участь у міждисциплінарних командах, побудову партнерських стосунків з батьками дітей з ООП, а також взаємодію з колегами – обмін ефективними практиками, участь у професійних спільнотах.

5. *Забезпечення ресурсами для індивідуалізації: навчальними, дидактичними, технічними*. Доцільним є створення банків адаптованих завдань, візуальних підказок, мовленнєвих карт, рекомендацій з адаптації навчального матеріалу, що можуть стати дієвим інструментом для вчителя у щоденній роботі.

Комплексна підтримка педагогів у формуванні та реалізації індивідуального підходу в інклюзивному середовищі є необхідною умовою якісної освіти дітей з мовленнєвими порушеннями. Вона має бути системною, професійною та ресурсною, щоб створювати мотиваційне й підтримувальне середовище не лише для учнів, але й для самих педагогів.

З метою реалізації індивідуалізованого підходу до навчання дітей з порушеннями мовлення в інклюзивному середовищі було розроблено структурну модель індивідуального мовленнєвого освітнього маршруту, що передбачає цілісне, системне планування навчально-корекційного процесу на основі особистісно-орієнтованого підходу.

Таблиця 1

Індивідуальний мовленнєвий освітній маршрут дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзивного середовища

№ з/п	Компонент	Змістове наповнення	Форма реалізації
1.	Профіль учня	Тип мовленнєвого порушення (ФФНМ, ЗНМ, дислалія тощо), сильні сторони, труднощі, канали сприйняття (візуальний, аудіовальний)	Анкета, спостереження, логопедичне заключення
2.	Освітньо-корекційні цілі	Індивідуальні цілі з розвитку мовлення (лексика, граматики, зв'язне мовлення), навичок читання, письма	Формулювання у вигляді короткострокових і довготривалих цілей
3.	Адаптація змісту навчання	Добір навчальних матеріалів, які відповідають рівню розвитку мовлення дитини	Адаптовані завдання, картки, словнички, візуальна підтримка
4.	Методи й технології	Використання прийомів мовленнєвої стимуляції, мультисенсорне навчання, мовленнєві ігри, мнемотехніка	Педагогічні технології, корекційні вправи
5.	Форми організації роботи	Індивідуальна, парна, групова робота з урахуванням мовленнєвих можливостей	Мікрогрупи, підтримка асистента
6.	Співпраця з родиною	Залучення батьків до виконання мовленнєвих вправ, регулярне інформування про динаміку	Логопедичний щоденник, консультації, бесіди
7.	Оцінювання динаміки	Моніторинг прогресу, фіксація результатів, перегляд цілей	Таблиця динаміки мовленнєвого розвитку, поетапне оцінювання

Джерело: власна розробка авторів

Дана модель є комплексним інструментом для організації диференційованого навчального процесу учнів з мовленнєвими порушеннями в умовах інклюзивного освітнього середовища. Вона узагальнює ключові компоненти індивідуалізації, які забезпечують системність, послідовність і цілеспрямованість навчання. Також може бути ефективно використана учасниками освітнього процесу, зокрема:

1. Педагогами інклюзивного класу:

- для планування та організації навчальної діяльності учнів з мовленнєвими порушеннями;
- для добору адаптованих завдань, форм і методів навчання;
- для побудови індивідуального освітнього маршруту в межах освітньої програми.

2. Асистентами вчителя:

- для щоденного супроводу учня, моніторингу його участі в освітньому процесі;
- для реалізації індивідуалізованих інструкцій, організації допоміжних видів діяльності.

3. Фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ):

- як інструмент діагностики освітніх потреб дитини;
- для складання індивідуальної програми розвитку (ІПР);
- для міждисциплінарної координації дій фахівців (логопеда, психолога, дефектолога).

4. Логопедами закладів освіти:

- для визначення корекційних цілей мовленнєвого розвитку;
- для розробки та реалізації індивідуальних мовленнєвих вправ у рамках навчального процесу.

5. Психологами:

- для аналізу психоемоційного стану дитини та розробки рекомендацій щодо взаємодії;

- для формування безпечного навчального середовища, що враховує мовленнєві бар'єри.

б. Батьками або законними представниками:

- для виконання мовленнєвих завдань у домашньому середовищі;
- для спостереження за динамікою дитини з мовленнєвими порушеннями та співпраці з педагогами.

Виходячи з вищезазначеного можемо дійти висновку, що означена модель сприяє узгодженій роботі всієї команди психолого-педагогічного супроводу, яка забезпечує системну підтримку дитини з мовленнєвими порушеннями та її успішну інтеграцію в інклюзивне середовище.

У процесі реалізації індивідуального мовленнєвого освітнього маршруту особливе значення має чітке формулювання цілей навчання та корекції, які мають бути зрозумілими, досяжними й конкретними. З цією метою доцільно застосовувати принцип SMART-планування, що передбачає постановку цілей, які є конкретними (Specific), вимірюваними (Measurable), досяжними (Achievable), релевантними (Relevant) та обмеженими в часі (Time-bound).

Таке формулювання дозволяє фахівцям чітко орієнтуватися у змісті роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями, об'єктивно відстежувати динаміку її розвитку та вчасно коригувати індивідуальний маршрут. Цілі мають охоплювати різні напрямки мовленнєвого розвитку: збагачення словника, формування звуковимови, розвиток зв'язного мовлення, удосконалення письма дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Таблиця 2

Приклад визначення SMART-цілей для дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзивного середовища

Освітній напрям	Ціль (SMART-формулювання)
Лексика	Протягом 2 місяців збагатити словниковий запас на 20 нових слів за темами «Природа», «Транспорт».
Фонетика	До кінця семестру сформувати правильну артикуляцію звуків [ш], [ж] у словах та реченнях.
Зв'язне мовлення	Протягом 1 місяця навчитися складати 3-4 речення за малюнком з використанням зв'язних сполучників.
Письмо	Упродовж 4 тижнів сформувати навичку списування речень з опорою на зорову модель.

Джерело: власна розробка авторів

Формулювання таких цілей сприяє підвищенню мотивації дитини до навчання, забезпечує об'єктивну базу для співпраці з батьками, логопедом та іншими учасниками освітнього процесу. Важливо також враховувати індивідуальні особливості дитини із мовленнєвими порушеннями: темп засвоєння матеріалу, емоційний стан, когнітивні ресурси, попередній досвід.

Висновки. Індивідуалізація навчання дітей з мовленнєвими порушеннями в умовах інклюзивного освітнього середовища є обов'язковою умовою забезпечення ефективного навчально-корекційного процесу. Такі учні мають специфічні освітні потреби, пов'язані з недостатнім розвитком мовленнєвих, когнітивних і комунікативних навичок, що потребує створення особливих педагогічних умов і застосування індивідуальних освітніх стратегій.

Здійснене дослідження підтвердило актуальність побудови індивідуального мовленнєвого освітнього маршруту як інструменту для поетапного планування, реалізації та оцінювання індивідуального прогресу дитини з порушеннями мовлення. У моделі інтегровано ключові компоненти, що

забезпечують комплексний підхід до навчання: оцінювання особливостей розвитку, формулювання освітньо-корекційних цілей, адаптацію змісту навчання, вибір методів і форм взаємодії, співпрацю з родиною, а також системне оцінювання динаміки.

Визначено, що застосування SMART-цілей у розробці мовленнєвих завдань сприяє конкретизації навчальних результатів, підвищенню керованості процесу, посиленню мотивації учнів і можливості моніторингу індивідуального поступу. Запропонована таблиця прикладів SMART-формулювання цілей розкриває алгоритм побудови ефективних мовленнєвих завдань у контексті інклюзивного середовища.

Отже, індивідуалізація є не лише дидактичною стратегією, а й необхідною умовою реалізації права дитини з порушенням мовлення на якісну освіту. Представлена в статті модель може бути використана вчителями інклюзивних класів, логопедами, фахівцями ІРЦ та батьками як методичний орієнтир у розробці індивідуальної програми розвитку (ІПР) та щоденній практиці процесу навчання, виховання, корекції дітей з порушеннями мовлення.

Список використаних джерел

1. Андреева, М. О. Концептуалізація поняття «інклюзивне середовище» у контексті розбудови суспільства рівних можливостей в Україні. Імідж сучасного педагога: електрон. наук. фах. журн. Полтав. обл. ін-т післядипл. пед. освіти ім. М. В. Остроградського; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. 2017. № 6 (175): Орієнтири розвитку педагогічної свідомості. С. 47–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2017_6_13
2. Воротинцева О. О. Менеджмент інклюзивної освіти на рівні громади: роль та місце інклюзивно-ресурсних центрів. Інклюзія і суспільство. 2024. Вип. 2 (7). С. 23-29 DOI: <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2024-2-3>

3. Давидюк, М. О. Практичні аспекти підготовки майбутнього педагога до роботи в інклюзивних класах. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців. 2023. Вип. 67. С. 112-120.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/mitimpt_2023_67_13

4. Дятленко Н. Як створити інклюзивний освітній простір: три стратегічні напрями. Заступник директора школи. 2019. № 6 . С. 20-30

5. Ковшар О. В. Створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами в умовах сучасного закладу дошкільної освіти. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 67. С. 122-126.
<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/27347/Kovshar.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

6. Колісник О. В. Розвиток інклюзивної компетентності педагогічних працівників у системі неперервної освіти. Інклюзивне та інтегроване навчання: стан, проблеми і перспективи: збірник наукових праць. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди; «Мітра», 2019. С. 90–94.
http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Kaf_zdor_ta_korr_os/Zbi_r_SPP_2019.pdf

7. Колупаєва А. А., Таранченко О. М .Інклюзія: покроково для педагогів: навч.-метод. посібн. Київ: Інклюзивна освіта, 2023. 232 с.
URL:https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739317/1/Kolupaeva.Taranchenko.Inclusi_a.Pokrokov.pdf

8. Махукова Т. В., Макаренко І. В., Григор'єва І. О. До проблеми оцінювання знань дітей молодшого шкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення в інклюзивному середовищі. Спеціальна освіта та соціальна інклюзія: виклики XXI століття: матеріали I всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 25 лист. 2021 р.). Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2021. С. 17.
https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39961/1/T_Liakh_Konf_2021_113_114_IL.pdf

9. Миколюк А. Проблеми та пріоритети розвитку інклюзивної освіти в Україні: економічний аспект. Економіка та суспільство. 2024. 67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-42>

10. Сіденко Ю. О. Педагогічні умови формування пізнавальної готовності старших дошкільників з розладами аутистичного спектру до навчальної діяльності. Суми, 2021. 268 с.

11. Скрипник Т. Інклюзивне освітнє середовище. Підтримка дітей з аутизмом у закладі дошкільної освіти. Дошкільне виховання. 2019. № 7. С. 7–11. Режим доступу: <https://dv.in.ua/2019-7/p7>

12. Суятинова К. Є. Безбар'єрність та рівний доступ до освітнього середовища. Еволюційні процеси в галузі дошкільної освіти: інноватика, досягнення, перспективний досвід : зб. матеріалів II Всеукр. Інтернет-конф. викладачів, студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Маріуполь, 30 листопада 2021 р.) / Маріуп. держ. ун-т ; за заг. ред. О. Г. Брежнєвої, С. І. Макаренко. - Маріуполь: МДУ, 2021. С. 157–162. Режим доступу: URI: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8504>

13. Талдонова Л. О. Інклюзивна освіта як ознака системи демократичних процесів в освіті [Електронний ресурс]. Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2019. № 2. С. 320–330. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp_2019_2_29

14. Тельна О. А., Маланчій В. О., Дацьо Н. О, Сидорів С. М., Селепій О. Д., Весніна Н. В., Приймак Н. П. Сходинки інклюзії : наук.-практ. посіб. для педагогів, студентів та батьків. (2-ге вид., випр. та доп.). Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2019. 156 с. Режим доступу: https://www.researchgate.net/profile/Sergiy_Sydoriv2/publication/339137306_SHODINKI_INKLUZII_Posibnik_dla_pedagogiv_studentiv_ta_batkiv/links/5e4082ec458515072d8dcf43/SHODINKI-INKLUZII-Posibnik-dlapedagogiv-studentiv-ta-batkiv.pdf

15. Шевченко Л., Сорочан М. Підготовка майбутніх вихователів до інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2022. С. 440–450. Режим доступу: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-60-440-450>

16. Bondar T., Dobosh O., Aleksandrovich M. Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища. *Preschool Education: Global Trends*. 2022. Т. 2. С. 162–188. Режим доступу: <https://doi.org/10.31470/2786-703x-2022-2-162-188>